

Sağlık Çalışanlarının Dental Yaralanmalara Yönelik Bilgi ve Farkındalıklarının Değerlendirilmesi

The Evaluation of Knowledge and Awareness of Health Professionals Regarding Dental Traumatic Injuries

Volkan ÇİFTÇİ^a,
Buse Ayşe SERİN^a,
Muharrem Cem DOĞAN^a,
Çağla SARITÜRK^b

^aÇocuk Diş Hekimliği AD,
Çukurova Üniversitesi
Diş Hekimliği Fakültesi,
^bBaşkent Üniversitesi
Adana Dr. Turgut Noyan Uygulama ve
Araştırma Merkezi,
Adana, TÜRKİYE

Received: 07.06.2018
Received in revised form: 31.08.2018
Accepted: 01.10.2018
Available online: 28.02.2019

Correspondence:
Volkan ÇİFTÇİ
Çukurova Üniversitesi,
Diş Hekimliği Fakültesi,
Çocuk Diş Hekimliği AD, Adana,
TÜRKİYE/TURKEY
volkangazi@yahoo.com

ÖZET Amaç: Dental yaralanmalarla karşılaşabilecek çeşitli sağlık çalışanlarının travmatik dental yaralanmalara yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini değerlendirmektir. **Gereç ve Yöntemler:** Bu çalışmaya, 2016-2017 yılları arasında Çukurova Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi son sınıf öğrencileri, devlet ve özel hastanelerin acil servislerinde çalışan doktor ve hemşireler, serbest diş hekimleri ve dental hemşireler dâhil edildi. Çalışmanın etik onayı Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Etiği Kurulu'ndan (Belge no:2016/3555) alındı. Araştırmacılar hastane acil servislerini ve diş hekimliği kliniklerini ziyaret edip katılımcılara çalışma hakkında bilgiler verdi. Çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılara anket formları dağıtıldı ve yanıtlamaları istendi. **Bulgular:** 2016-2017 yılları arasında Çukurova Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi son sınıf öğrencilerinin yaklaşık %68'inin bilgi düzeylerinin yeterli olduğu saptandı ve bu yıllarda eğitim alan öğrenciler arasında bilgi düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmadı. Acil servis hekimlerinin yaklaşık %75'inin ve acil servis hemşirelerinin %60'ının dental yaralanmalar konusunda bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı görüldü. Diş hekimisi olmayan sağlık çalışanlarının dental travmatik yaralanmalar ile ilgili bilgi ve farkındalıklarını geliştirmeye istekli oldukları belirlendi. Serbest diş hekimlerinin yaklaşık %83,3'ü, dental hemşirelerin %50'si dental travmatik yaralanmalarda bilgi ve farkındalıklarının yeterli olduğunu düşünse de birçok diş hekimisi, acil servis çalışanı ve dental hemşireler dental travma ile ilgili eğitici bir programın önemli olduğunu belirttiler. **Sonuç:** Bu çalışmanın sınırları dâhilinde; Çukurova Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde 2016-2017 yılları arasında son sınıfta okuyan öğrencilerin travmatik dental yaralanmalar konusunda bilgi ve farkındalıklarının yeterli olduğu; ancak diş hekimisi olmayan sağlık çalışanlarının bu konuda bilgilerinin yeterli olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmada, dentoalveolar travma ile karşılaşabilecek sağlık çalışanlarının bilgi ve farkındalık düzeylerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dental travma; sağlık çalışanları; bilgi

ABSTRACT Objective: The aim of the study is to evaluate the level of knowledge and awareness of health professionals regarding first aid for dental trauma injuries. **Material and Methods:** Senior dental students of Cukurova University Faculty of Dentistry in 2016-2017 years, emergency physicians, nurses, private dentists and dental nurses in the public and private health services were included in this study. The institutional ethical approval obtained from Cukurova University Faculty of Medicine Ethics Committee (ID:2016/3555). Investigators visited the hospital emergency services, dental clinics and it was given some information to participants about this study. The questionnaire with questions were given to each participant and asked to answer from participants. **Results:** About %68 of the senior dental students of 2016-2017 years stated that it was satisfied about their knowledge level of dental injuries and there were no statistically differences between trained dental students at the different years. About 75% of emergency doctors and 60% of emergency nurses was not found adequate their knowledge level of dental injuries. It was determined that all non-dental professionals were willing to improve their knowledge and awareness of dental traumatic injuries. Even though 83.3% of general dentists and %50 of dental nurses was found adequate their knowledge of dental traumatic injuries; most of this dentists, emergency professionals and dental nurses declared that it would be important to attend an education programme about traumatic dental injuries. **Conclusion:** Within the limitation of this study; it is reported that the knowledge and awareness on traumatic dental injuries of senior dental students of Cukurova University Faculty of Dentistry in 2016-2017 years was satisfying, but non-dental professionals were not satisfying. In this study, it was concluded that it would be important to attend education programs for health professionals about this issue.

Keywords: Dental traumatic; health professionals; knowledge

Travmatik dental yaralanmalar, çocuklar arasında sık karşılaşılan yaralanmalar arasında sayılmaktadır.¹ Aileler ve ilkököl öğretmenleri sıklıkla diş avülsiyonu ile karşılaşsa da bu dişlerin tedavisini yapan sağlık profesyonelleri acil servis çalışanları ve diş hekimleri olmaktadır. Şili’de yapılan bir çalışma, mesai saatlerinde çalışan diş hekimliği kliniklerinin her zaman uygun ve ulaşılabilir olmamalarından dolayı dental travmalı hastaların ilk müdahale edildikleri yerin hastane acil servisleri olduğunu göstermiştir.² Tüm dental yaralanmalarda iyileşme periyodundaki en önemli konu en kısa zamanda uygun tedavi seçeneğinin belirlenmesidir. Tedavi geciktiğinde başarı ve dişin vitalitesi olumsuz etkilenmektedir.³⁻⁵

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda, diş hekimliği ve diş hekimliği olmayan sağlık çalışanlarının travmatik dental yaralanmalar, özellikle avülse olmuş dişler hakkında bilgi ve farkındalık düzeyi araştırılmıştır. Bu çalışmalar; ebeveynler, ilkököl öğretmenleri, beden eğitimi öğretmenleri ve okul hemşireleri gibi çocuklarla yakın ilişkide olan gruplara odaklanmış ve bu bireylerin travmatik dental yaralanmalar konusunda düşük bilinç ve farkındalık düzeyine sahip olduğunu göstermiştir.⁶⁻¹⁰ Diş hekimlerinin dental travmanın acil müdahalesi ile ilgili bilgi düzeyini inceleyen çalışmalar mevcuttur.^{11,12} Çalışmaların sonuçları değişkenlik göstermektedir. Cohenca ve ark.nın çalışmasında, diş hekimlerinin %81’inin dental travma vakalara en kısa sürede müdahale edilmesi gerektiğini bildikleri saptanmıştır.¹³ Bazı çalışmalar ise diş hekimlerinin %6 ile %12,9 gibi düşük oranlarda avülse diş için uygun saklama koşullarını bildiklerini göstermiştir.^{11,14} Literatürde, travmatik dental yaralanmalarla karşılaşabilecek sağlık çalışanlarının bilgi ve farkındalık seviyesinin birlikte değerlendirildiği sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Adana ilinde dental yaralanmalarla karşılaşabilecek sağlık çalışanlarının travmatik dental yaralanmalara yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Çalışmaya, Çukurova Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde 2016-2017 yıllarında son sınıfta olan öğ-

renciler, Adana ilindeki devlet hastaneleri veya özel hastanelerde çalışan acil servis hekimleri ve hemşireleri, serbest diş hekimleri ve dental hemşireler olmak üzere toplam 390 kişi dâhil edilmiştir. Çalışmanın etik onayı Çukurova Üniversite Tıp Fakültesi Tıp Etiği Bilim Dalından (Belge no: 2016/3555) alınmıştır. Bir gözlemci hastane acil servislerinde ve dental kliniklerinde, bir gözlemci ise Çukurova Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi kliniklerinde katılımcılara çalışma hakkında bilgiler vermiştir. Çalışmayı kabul eden katılımcılara veri toplama formları dağıtılmış ve yanıtlamaları istenmiştir. Veri toplama formu dental yaralanmaların acil tedavisinde bilgi ve farkındalık düzeyiyle ilgili literatürde yayımlanmış benzer çalışmada kullanılan, geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş 10 sorudan oluşturulmuştur (Şekil 1a, Şekil 1b).^{15,16} Çalışmada, bire bir yüz yüze görüşme tekniği uygulanmıştır. Katılımcılardan anket formlarına adı, soyad bilgisi vermeden yaş, cinsiyet, mesleği, bulunduğu meslekteki çalışma süresi ve daha önceden dental travma konusunda herhangi bir formal eğitim ya da kurs alıp almadıklarını yazmaları istenmiştir. Her bir katılımcı anket formunu ayrı ayrı yanıtlamıştır.

Toplanan verilerin istatistiksel analizi için SPSS 24,0 paket programı kullanıldı. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında ki-kare test ya da Fisher test istatistiği kullanıldı. Tüm testlerde istatistiksel önem düzeyi 0,05 olarak alındı.

BULGULAR

Çalışmaya, 2017-2016 yılları arasında son sınıfta okuyan diş hekimliği fakültesi öğrencileri, devlet veya özel hastanelerde çalışan acil servis hekimleri, acil servis hemşireleri, serbest diş hekimleri ve dental hemşireler olmak üzere toplam 390 kişi dâhil edildi. Katılımcıların meslek gruplarına ve sayılarına göre dağılımı Tablo 1’de görülmektedir.

Katılımcıların demografik dağılımı, mesleki tecrübeleri ve travmatik dental yaralanmalarla ilgili daha önce eğitim veya kurs alıp almadıkları Tablo 2’de görülmektedir.

Katılımcıların meslek gruplarına göre sorulara verdikleri yanıtlar, yüzdeleri ve istatistiksel karşılaştırma Tablo 3’te görülmektedir.

Yaşınız:

Cinsiyetiniz:

Mesleki çalışma süresi:

Daha önce dental travma konusunda eğitim veya kurs aldınız mı?

1-Daha önce bir dişin yerinden çıkmasına neden olan bir kaza ile karşılaştınız mı?

Evet

Hayır

2-Dişi yerinden çıkmış bir çocukla karşılaşırsanız ne yaparsınız?

Çocuğu acilen diş hekimine gönderirim

Dişi yerine yerleştiririm ve hemen diş hekimine başvururum

Çocuğun azgını musluk suyuyla yıkar diş nemli bir beze koyarım

3-Acil bir ağız diş yaralanmasında ne kadar süre içinde diş hekimine başvururusunuz?

Hemen

30 dk içinde

1-2 saat içinde

1 gün geçmeden

Diğer

4-Diş yerinden çıktığı anda yere düşer ve kirlenirse ne yaparsınız?

Dişi fırça ile ovarak temizlerim

Dişi musluk suyu altında yıkarım

Steril salin solüsyonuyla yıkarım

Hidrojen peroksitle yıkarım

Yıkamam

Bilgim yok

5-Yerinden çıkmış bir diş kırılmışsa ne yaparsınız?

Yine de diş yerine yerleştiririm

Kırık diş ile birlikte diş hekimine başvururum

ŞEKİL 1a: Çalışmada kullanılan anket formu.

Kırık parça ile ilgilenmem

Bilgim yok

Diğer

6-Travma sonucu yerinden çıkan bir dişi yardım alıncaya kadar nasıl saklıyorsunuz?

Buzda

Musluk suyu bulunan bir kap içinde

Nemli bir peçetede

Steril salın solüsyonunda

Pamuğun içinde

Çocuğun ağzında

Herhangi bir aseptik solüsyon içinde

Süt içinde

Diğer

7-Kaza sonucu daimi bir diş yerinden çıktığında ne yapılacağı konusunda bilgi sahibi mısınız?

Evet

Hayır

8-Ağız dış yaralanmaları ile ilgili olarak eğitici bir programa katılmanın önemli olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet

Hayır

Fikrim yok

9-Ağız dış yaralanmaları ile ilgili bilgi seviyenizin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet

Hayır

Fikrim yok

10-Ağız dış yaralanmalarında neler yapılması gerektiği ile ilgili eğitici bir programa katılmak ister misiniz?

Evet

Hayır

Fikrim yok

ŞEKİL 1b: Çalışmada kullanılan anket formu.

TABLO 1: Katılımcıların meslek grupları ve sayılarına göre dağılımı.

Meslek	n=390
2017 yılı son sınıf öğrencileri	64
2016 yılı son sınıf öğrencileri	70
Acil servis hekimi	48
Acil servis hemşiresi	60
Serbest diş hekimi	72
Dental hemşire	76

TABLO 2: Katılımcıların genel ve demografik özellikleri.

Yaş (yıl)	
Ortalama± SS (aralık)	34,8±9,2 (20,8-59,2)
Cinsiyet	
Erkek	204 (%52,3)
Kız	186 (%47,7)
Mesleki tecrübe (aralık)	7,6 yıl±9 (0-36 yıl)
Dental travma konusunda kurs veya eğitim alma	Evet %36,3 Hayır %63,7

“Daha önce bir dişin yerinden çıkmasına neden olan bir kazayla karşılaştınız mı?” sorusuna; serbest diş hekimlerinin tamamı, acil servis hemşirelerinin %50’si, acil servis hekimlerin %54,2’si, dental hemşirelerin yaklaşık %70’i **“evet”** yanıtı verdiler. 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin ve dental hemşirelerin verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p=0,006$). Acil servis hemşireleri ve acil hekimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark belirlenmedi ($p=0,784$).

“Dişi yerinden çıkmış bir çocukla karşılaştığınızda ne yaparsınız?” sorusuna; **“Dişi yerine yerleştiririm ve hemen diş hekimine başvururum”** yanıtını 2016 yılı son sınıf öğrencilerinin %77,2’si, 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin %65,6’sı verirken; acil servis hekimlerinin sadece %8,3’ü, acil servis hemşirelerinin %20’si bu yanıtı verdiler. Bu yanıt için, 2017 yılı son sınıf öğrencileri ve acil servis hekimleri arasında anlamlı fark bulundu ($p=0,0001$). Acil servis hekimleri ve acil servis hemşireleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı ($p=0,968$).

“Acil bir ağız diş yaralanmasında ne kadar süre içinde diş hekimine başvurursunuz?” sorusuna;

2016 yılı son sınıf öğrencilerinin %82,9’u, 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin yaklaşık %90’ı **“hemen”** yanıtını verirken; acil servis hekimlerinin %33,3’ü ve acil hemşirelerinin %40’ı bu yanıtı verdiler. 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin ve acil servis hekimlerin verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulundu ($p=0,001$). Diş hekimleri ve acil servis hemşireleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı ($p=0,972$). Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı **Şekil 2’de** görülmektedir.

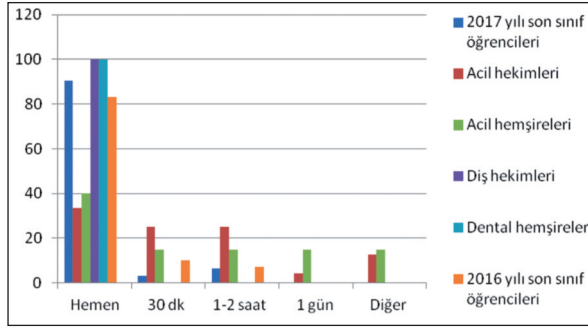
“Diş yerinden çıktığı anda yere düşer ve kirle-nirse ne yaparsınız” sorusuna; 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin %87,4’ü **steril salin solüsyonu** yanıtını verdiler. Acil servis hekimlerinin %54,2’si, acil servis hemşirelerin %55’i ve dental hemşirelerin %30,3’ü **“bilgim yok”** yanıtını verdiler. 2017 yılı son sınıf öğrencileri, acil servis hekimleri ve acil servis hemşirelerin verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulundu ($p=0,0001$, $p=0,003$). Acil hekimleri ve serbest diş hekimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark belirlendi ($p=0,039$). Acil servis hekimleri ve acil servis hemşireleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmadı ($p=0,847$).

“Yerinden çıkmış bir diş kırılmışsa ne yaparsınız?” sorusuna; acil servis hekimlerinin %50’si, acil hemşirelerin %30’u **“bilgim yok”** yanıtını verirken; dental hemşirelerin %21,2’si **“diğer”** seçeneğini işaretlediler. 2016-2017 yılları arasında, son sınıf öğrencilerinin ise yaklaşık %70’i **“yine de dişi yerine yerleştiririm”** yanıtını verdiler. Bu soru için 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin, acil servis hekimleri ve hemşireleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulundu ($p=0,0001$, $p=0,0008$). 2016-2017 yılları arasında son sınıfta okuyan öğrenciler ile serbest diş hekimleri arasında anlamlı farklılıklar saptanmadı ($p=0,933$, $p=0,654$). Acil hekimleri ve acil hemşirelerinin verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı ($p=0,961$).

“Travma sonucu yerinden çıkan bir dişi diş hekiminden yardım alıncaya kadar nasıl saklarsınız?” sorusuna ise; katılımcıların farklı yanıtlar verdikleri görüldü. 2017 yılı son sınıf öğrencilerinin

TABLO 3: Katılımcıların meslek gruplarına göre sorulara verdikleri yanıtlar, yüzdeleri ve istatistiksel karşılaştırma.

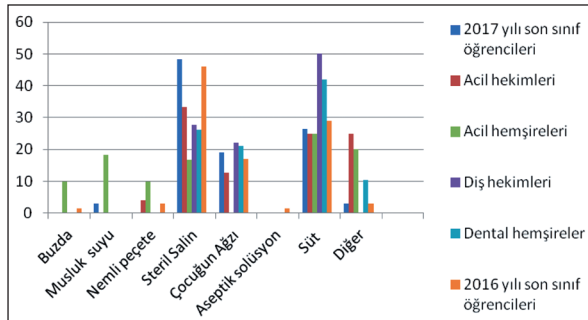
	2017 son sınıf öğrencileri			Acil hekimler			Acil hemşireleri			Diş hekimleri			Dental hemşireler			2016 son sınıf öğrenciler		
	n	%	p	n	%	p	n	%	p	n	%	p	n	%	p	n	%	p
1. Soru																		
Evet	13	20,3	0,250	26	54,2	0,017	30	50	0,193	72	100	0,0001	53	69,7	0,006	8	11,4	0,112
Hayır	51	79,7		22	45,8		30	50		0	0		23	30,3		62	88,6	
2. Soru																		
Acilen diş hekimine gönderirim	16	25	0,659	38	79,2	0,0001	48	80	0,044	36	50	0,438	53	69,7	0,053	15	21,4	0,826
Dişi verime yerleştirim ve hemen diş hekimine başvururum	42	65,6		4	8,3		12	20		36	50		23	30,3		54	77,2	
Çocuğün ağzını musluk suyuyla yıkar dişi nemli bir bezle koyarım	6	9,4		6	12,5		0	0		0	0		0	0		1	1,4	
3. Soru																		
Hemen	58	90,6	0,996	16	33,3	0,001	24	40	0,425	72	100	0,972	76	100	0,972	58	82,9	0,725
30 dk içinde	2	3,1		12	25		9	15		0	0		0	0		7	10	
1-2 saat içinde	4	6,3		12	25		9	15		0	0		0	0		5	7,1	
1 gün geçmeden	0	0		2	4,2		9	15		0	0		0	0		0	0	
Diğer	0	0		6	12,5		9	15		0	0		0	0		0	0	
4. Soru																		
Dişi fırçası ile	0	0	0,00971	0	0	0,0001	0	0	0,003	0	0	0,884	0	0	0,069	0	0	0,001
Musluk suyu	4	6,3		0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
Steril salin solüsyonu	56	87,4		16	33,3		18	30		56	77,8		53	69,7		15	21,4	
Hydrojen peroksit	0	0		0	0		0	0		0	0		0	0		0	0	
Yıkama	4	6,3		6	12,5		9	15		16	22,2		0	0		55	78,6	
Bilgin yok	0	0		26	54,2		33	55		0	0		23	30,3		0	0	
5. Soru																		
Yine de dişi verime yerleştirim	48	75	0,892	0	0	0,0001	0	0	0,008	0	0	0,933	0	0	0,869	48	68,6	0,971
Kırık diş ile birlikte diş hekimine başvururum	12	18,8		16	33,3		21	35		72	100		60	78,9		18	25,7	
Kırık parça ile ilgilenmem	0	0		8	16,7		21	35		0	0		0	0		0	0	
Bilgin yok	0	0		24	50		18	30		0	0		0	0		1	1,4	
Diğer	4	6,2		0	0		0	0		0	0		16	21,1		3	4,3	
6. Soru																		
Buzda	0	0	0,708	0	0	0,042	6	10	0,008	0	0	0,039	0	0	0,044	1	1,4	0,654
Nemli bir peçetede	2	3,1		0	0		11	18,3		0	0		0	0		0	0	
Steril salin solüsyonu	31	48,3		16	33,3		10	16,7		20	27,8		20	26,3		32	45,7	
Aseptik solüsyon içinde	12	19		6	12,6		0	0		16	22,2		16	21,1		12	17,1	
Süt içinde	17	26,5		12	25		15	25		36	50		32	42,1		20	28,6	
Diğer	2	3,1		12	25		12	20		0	0		8	10,5		2	2,9	
7. Soru																		
Evet	58	90,6		12	25		18	30		60	83,3		66	86,8		66	94,3	
Hayır	6	9,3		36	75		42	70		12	16,7		10	13,2		4	5,7	
8. Soru																		
Evet	58	90,6		34	70,8		60	100		72	100,0		76	100		68	94,3	
Hayır	6	9,4		14	29,2		0	0		0	0,0		0	0		2	5,7	
9. Soru																		
Evet	44	68,8		12	25		12	20		60	83,3		38	50		52	74,3	
Hayır	20	31,2		36	75		36	60		12	16,7		38	50		10	14,3	
Fikrim yok	0	0		0	0		12	20		0	0		0	0		8	11,4	
10. Soru																		
Evet	60	93,8		36	75		60	100		48	66,7		46	60,5		68	94,3	
Hayır	4	6,2		12	25		0	0		24	33,3		30	39,5		2	5,7	

ŞEKİL 2: Katılımcıların 3. soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı.

%48,3'ü, 2016 yılı son sınıf öğrencilerinin %45,7'si "steril salin solüsyonu" yanıtını verirken; acil servis hekimlerinin %50'si, acil hemşirelerin %45'i "süt veya diğer" seçeneğini işaretlediler. Dental hemşirelerin sadece %26,3'ü "steril salin solüsyonu" yanıtını verdiler. Bu verilen yanıtlarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptandı ($p \leq 0,005$). Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı Şekil 3'te görülmektedir.

"Kaza sonucu daimi bir diş yerinden çıktığında ne yapılacağı konusunda bilgi sahibi misiniz?" sorusuna; acil servis hekimlerinin %75'i, acil servis hemşirelerinin %70'i "hayır" yanıtını verdiler. "Ağız diş yaralanmaları ile ilgili bilgi seviyenizin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusuna; acil servis hekimlerinin %75'i, acil servis hemşirelerinin %60'ı, dental hemşirelerin %50'si "hayır" yanıtını verdiler. Acil servis hemşirelerinin %20'si ise "fikrim yok" yanıtını verdiler. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı Şekil 4'te görülmektedir. "Ağız diş yaralanmalarında neler yapılması gerektiği ile ilgili eğitici bir prog-

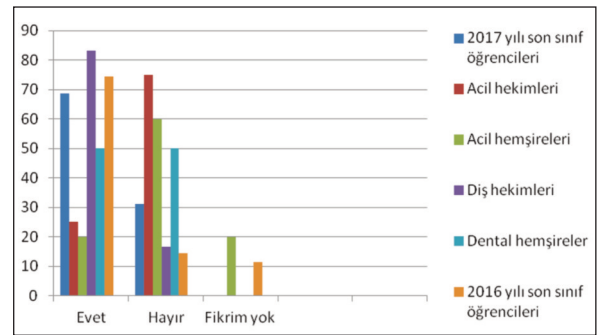
ŞEKİL 3: Katılımcıların 6. soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı.

rama katılmak ister misiniz?" sorusuna ise; katılımcıların büyük bir çoğunluğu "evet" yanıtını verdiler. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı Şekil 5'te görülmektedir.

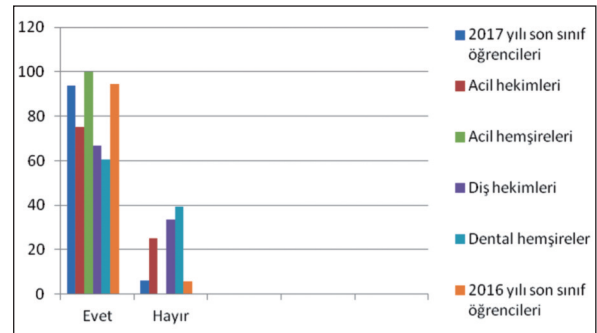
TARTIŞMA

Travmatik dental yaralanmalar; çocukta ağrı ve anksiyete yaratabilen, acil müdahale ve yönlendirme aşamasında hata yapıldığı takdirde olumsuz sonuçlanabilen, psikososyal sorunların yanında estetik problemlerin gelişebileceği çocukluk çağının önemli ağız-diş sağlığı sorunlarından biri olmaya devam etmektedir. Hasarın boyutu minör mine çatlağından avülsiyona, hatta maksillofasiyal hasarın da eşlik ettiği ciddi yaralanmalara kadar değişebilmektedir.¹⁷

Son yıllarda çeşitli ülkelerde dental travma konusunda diş hekimlerinin, dental hijyenistlerin ve ilkökul öğretmenlerinin bilgi ve farkındalık düzeyleri araştırılmıştır.^{10,18-21} Literatürde, acil servis çalışanları ve dental hemşirelerinin dental travmaların yönetiminde özellikle avülse dişlerin tedavisinde bilgi ve farkındalık düzeyi hakkında yeterli

ŞEKİL 4: Katılımcıların 9. soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı.

ŞEKİL 5: Katılımcıların 10. soruya verdikleri yanıtların yüzdelik dağılımı.

bilgi bulunmamaktadır.^{22,23} Bu çalışmada, Adana ilinde travma vakalarıyla karşılaşabilecek sağlık çalışanlarının dental yaralanmalar konusunda farkındalıkları değerlendirilmiş ve tedavi protokolleriyle ilişkili sorular sorularak travma konusunda bilgi düzeyleri araştırılmıştır.

Uluslararası Dental Travmatoloji Derneği [International Association of Dental Traumatology (IADT)] rehberine göre, kalıcı dişler için kaza yerinde hemen replantasyon en iyi tedavi yöntemidir. Tedavinin seçimi dişin kök gelişim seviyesi (kök ucu açık veya kapalı) ve periodontal ligament hücrelerinin durumuna bağlıdır. Hücrelerin durumu, saklama koşulları ve ağız dışında geçen süre dişin vitalitesini etkilemektedir. Özellikle kuru olarak geçirilen zaman, periodontal ligament hücrelerinin canlı kalabilmesi için kritik öneme sahiptir. IADT yönergesine göre, avülse olan süt dişlerinde ise replantasyon önerilmemektedir.²⁴ Bu açıdan bakıldığında yaptığımız anket çalışmasının en önemli sorularından biri olan “Dişi yerinden çıkmış bir çocukla karşılaşırsanız ne yaparsınız?” sorusuna acil servis hekimlerinin %8,3’ü, acil hemşirelerin %20’si ve dental hemşirelerin %30,3’ü dişi yerine yerleştirir ve hemen diş hekimine başvururum yanıtını vermiştir. Holan ve Shmueli’nin çalışmasında, acil servis hekimlerinin %4’ünün dişi yerine reimplante ettiği bildirilirken, Subhashraj’ın çalışmasında ise bu oranın %5,5 olduğu bulunmuştur.^{7,15} Benzer çalışmalar, tıp hekimlerinin büyük bir kısmının daimi veya süt dişi ayrımı yapmadan avülse dişleri reimplante etmeyi tercih etmediklerini göstermiştir.^{22,25}

Diğer bir önemli soru da ise avülse dişin prognozu ve saklama koşulları travma ile karşılaşabilecek sağlık çalışanlarına sorulmuştur. Acil servis hekimlerinin %33,3’ü ve acil hemşirelerinin sadece %16,7’si steril salin solüsyonu yanıtını vermişlerdir. Serbest diş hekimleri için ise bu oran %27,8 olmuştur. Avülse dişin saklanması için kabul edilebilir bir ortam olan ağız içi yanıtını da acil servis hekimlerinin %12,6’sı işaretlemiştir. Acil servis hemşirelerinin ise hiçbiri bu yanıtı vermemiştir. Subhashraj’ın çalışmasında, acil servis hekimlerinin %35’i steril salin solüsyonu yanıtını verirken, aynı çalışmada ağız içi yanıtını hiçbir katılımcı ver-

memiştir.¹⁵ Mevcut çalışmada, süt içerisinde saklama yanıtını ise dental hemşirelerin %42,1’i, acil servis hekimlerinin %25’i vermiştir. Subhashraj’ın çalışmasında, katılımcıların %5’ten daha azında aynı yanıtın verildiği rapor edilmiştir.

Holan ve Shmueli’nin çalışmasında, tıp hekimlerinin %55’inin daha önce dental travma ile ilgili bir eğitim almadıkları bulunmuştur.⁷ Benzer bir raporda ise diş hekimi olmayan hekimlerin dental travmanın acil tedavi protokolü hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı gösterilmiştir.²⁶ Abu-Dawoud ve ark., tıp hekimlerinin büyük bir kısmının (%83,3) diş avülsiyonları hakkında daha önce herhangi bir eğitim almadıklarını rapor etmişlerdir.²³ Mevcut çalışmada, acil servis hekimlerinin %75’inin, acil servis hemşirelerinin %60’ının, dental hemşirelerin %50’sinin ve serbest diş hekimlerinin %16,7’sinin ağız diş yaralanmaları hakkında bilgi düzeylerinin yeterli görülmediği saptanmıştır. Bu sonuçlar literatürdeki benzer çalışmalarla uyumluluk göstermektedir. Çalışmamızda, acil servis çalışanları ve dental hemşirelerin büyük bir kısmının travmatik dental yaralanmalar konusunda herhangi bir eğitim almamasının bu sonuçları oluşturduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde diş hekimliği klinikleri ve diş hastanelerinin sayısı artmış ve konumları daha ulaşılabilir olsa da hastanelerin acil servisleri ilk başvuru merkezlerden olmaya devam etmektedir. Özer ve ark., Türkiye’de yaptıkları bir çalışmada, travmatik dental yaralanmaların tedavisi için hastanelerin ve diş hekimliği fakültelerinin sıklıkla tercih edildiğini göstermişlerdir.²⁷ Travma sonrası oluşabilecek yaralanmalara acil müdahalenin doğru yapılması olumlu tedavi sonucu şansını artırması açısından kritik önem taşımaktadır. Buna göre, acil servis personeli acil tedavinin önemini farkında olmalı ve travmatik diş yaralanmaları konusunda doğru ve güncel bilgiye sahip olmalıdır.

“Ağız diş yaralanmalarında neler yapılması gerektiği ile ilgili olarak eğitici bir programa katılmak ister misiniz?” sorusuna; acil hekimlerinin %75’i, dental hemşirelerin %60,5’i, acil hemşirelerinin ise hepsi “evet” yanıtını vermiştir. Çalışmamızda, for-

mal eğitim alan 2016-2017 yılı son sınıf öğrencilerinin ise sırasıyla %94,3'ü ve %93,8'i, serbest diş hekimlerinin %66,7'si "evet" yanıtını vermişlerdir. Al-Asfour ve ark.nın çalışmasında, konferansların travmatik dental yaralanmaların tedavisinde bilgi seviyesinin artırılması konusunda etkili olabileceği savunulmuştur.²¹ Başka bir çalışmada; doktorlar, diş hekimi olmayan sağlık çalışanları ve paramedikal teknisyenler için de bu durumun kabul edilebilir olduğu rapor edilmiştir.²⁶

Ağız ve diş sağlığıyla ilgili sorunlar dünyada en yaygın sağlık sorunlarının başında gelmektedir; ancak tıp eğitimi programlarında bu durum genellikle gözden kaçmaktadır.²⁸ Mouradian ve ark., tıp hekimlerinin travmatik dental yaralanmaları göz ardı etmelerinin ve doğru yönlendirme yapmalarının etik bir davranış olmadığını savunmaktadırlar.²⁹ Suganya ve ark., hemşirelerin beklenenden daha az bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar, acil servislerde sadece doktorlara değil, aynı zamanda uygun bakım sağlamak için paramedikal teknisyenlere ve hemşirelere de yeterli eğitim verilmesi gerektiğini rapor etmişlerdir.³⁰ Acil servislerde çalışan sağlık personelinin travmatik dental yaralanmalar, özellikle avülsiyon yaralanması konusundaki tedavi protokollerini bilmeleri komplikasyonların en aza indirgenmesi açısından önemlidir.

SONUÇ

Bu çalışmanın verileri dikkate alınarak, katılımcı sayısının daha fazla olduğu çok-merkezli bir çalışma daha planlanabilir. Anket ve eğitim içeriği hazırlanırken süt dişi ve daimi diş ayırımına önem verilebilir. Bilgi ve farkındalık düzeylerinin ge-

liştirilmesine yönelik, başta acil servis çalışanları olmak üzere diğer sağlık çalışanlarına konuyla ilgili güncel eğitim programları düzenlenebilir. Lisans ve lisansüstü tıp eğitimi ve ağız diş sağlığı yardımcı personelinin eğitim müfredatına travmatik dental yaralanmalar ile ilgili ders notları, eğitici seminerler, multidisipliner eğitim programları eklenebilir ve acil servislere konu ile ilgili eğitici ve dikkat çekici broşürler asılabilir.

Teşekkür

Çalışmamıza katkılarından dolayı Abdülmelik Buğrağan Kızıl'a Teşekkür ederiz.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Volkan Çiftçi, Buse Ayşe Serin; **Tasarım:** Volkan Çiftçi; **Denetleme/Danışmanlık:** Muharrem Cem Doğan; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Volkan Çiftçi, Buse Ayşe Serin; **Analiz ve/veya Yorum:** Muharrem Cem Doğan; **Kaynak Taraması:** Volkan Çiftçi, Buse Ayşe Serin; **Makalenin Yazımı:** Volkan Çiftçi, Buse Ayşe Serin; **Eleştirel İnceleme:** Muharrem Cem Doğan, Buse Ayşe Serin.

KAYNAKLAR

1. Young C, Wong KY, Cheung LK. Emergency management of dental trauma: knowledge of Hong Kong primary and secondary school teachers. *Hong Kong Med J*. 2012;18(5):362-70. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
2. Díaz J, Bustos L, Herrera S, Sepúlveda J. Knowledge of the management of paediatric dental traumas by non-dental professionals in emergency rooms in South Araucanía, Temuco, Chile. *Dent Traumatol*. 2009;25(6):611-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
3. de França RI, Traebert J, de Lacerda JT. Brazilian dentists' knowledge regarding immediate treatment of traumatic dental injuries. *Dent Traumatol*. 2007;23(5):287-90. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
4. Andersson L, Al-Asfour A, Al-Jame Q. Knowledge of first-aid measures of avulsion and replantation of teeth: an interview of 221 Kuwaiti school children. *Dent Traumatol*. 2006;22(2):57-65. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
5. Yildirim Oz G, Ataoğlu H, Kir N, Karaman AI. An alternative method for splinting of traumatized teeth: case reports. *Dent Traumatol*. 2006;22(6):345-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
6. Hamilton FA, Hill FJ, Mackie IC. Investigation of lay knowledge of the management of avulsed permanent incisors. *Endod Dent Traumatol*. 1997;13(1):19-23. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
7. Holan G, Shmueli Y. Knowledge of physicians in hospital emergency rooms in Israel on their role in cases of avulsion of permanent incisors. *Int J Paediatr Dent*. 2003;13(1):13-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
8. Newman LJ, Crawford PJ. Dental injuries: "first aid" knowledge of Southampton teachers of physical education. *Endod Dent Traumatol*. 1991;7(6):255-8. [[Crossref](#)]
9. Ghaderi F, Adl A, Ranjbar Z. Effect of a leaflet given to parents on knowledge of tooth avulsion. *Eur J Paediatr Dent*. 2013;14(1):13-6. [[PubMed](#)]
10. Blakytyn C, Surbutis A, Thomas A, Hunter ML. Avulsed permanent incisors: knowledge and attitudes of primary school teachers with regard to emergency management. *Int J Paediatr Dent*. 2001;11(5):327-32. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
11. Traebert J, Traiano ML, Armênio R, Barbieri DB, de Lacerda JT, Marceles W. Knowledge of lay people and dentists in emergency management of dental trauma. *Dent Traumatol*. 2009;25(3):277-83. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
12. Cinar C, Atabek D, Alaçam A. Knowledge of dentists in the management of traumatic dental injuries in Ankara, Turkey. *Oral Health Prev Dent*. 2013;11(1):23-30. [[PubMed](#)]
13. Cohenca N, Forrest JL, Rotstein I. Knowledge of oral health professionals of treatment of avulsed teeth. *Dent Traumatol*. 2006;22(6):296-301. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
14. Zhao Y, Gong Y. Knowledge of emergency management of avulsed teeth: a survey of dentists in Beijing, China. *Dent Traumatol*. 2010;26(3):281-4. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
15. Subhashraj K. Awareness of management of dental trauma among medical professionals in Pondicherry, India. *Dent Traumatol*. 2009;25(1):92-4. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
16. Bozatlıoğlu R, Münevveroğlu AP. The Evaluation of Knowledge and Awareness of Last Year Medical Students Regarding Dental Traumatic Injuries. *J Int Dent Sci*. 2015; 1(42):42-6.
17. Namdev R, Jindal A, Bhargava S, Bakshi L, Verma R, Beniwal D. Awareness of emergency management of dental trauma. *Contemp Clin Dent*. 2014;5(4):507-13. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
18. Mesgarzadeh AH, Shahamfar M, Hefzolllesan A. Evaluating knowledge and attitudes of elementary school teachers on emergency management of traumatic dental injuries: a study in an Iranian urban area. *Oral Health Prev Dent*. 2009;7(3):297-308. [[PubMed](#)]
19. Re D, Augusti D, Paglia G, Augusti G, Cotti E. Treatment of traumatic dental injuries: evaluation of knowledge among Italian dentists. *Eur J Paediatr Dent*. 2014;15(1):23-8. [[PubMed](#)]
20. McIntyre JD, Lee JY, Trope M, Vann WF Jr. Elementary school staff knowledge about dental injuries. *Dent Traumatol*. 2008;24(3):289-98. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
21. Al-Asfour A, Andersson L, Al-Jame Q. School teachers' knowledge of tooth avulsion and dental first aid before and after receiving information about avulsed teeth and replantation. *Dent Traumatol*. 2008;24(1):43-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
22. Qazi SR, Nazir KS. First-aid knowledge about tooth avulsion among dentists, doctors and lay people. *Dent Traumatol*. 2009;25(3):295-9. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
23. Abu-Dawoud M, Al-Enezi B, Andersson L. Knowledge of emergency management of avulsed teeth among young physicians and dentists. *Dent Traumatol*. 2007;23(6):348-55. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
24. Andersson L. IADT guidelines for treatment of traumatic dental injuries. *Dent Traumatol*. 2012;28(1):1. [[Crossref](#)]
25. Bahammam LA. Knowledge and attitude of emergency physician about the emergency management of tooth avulsion. *BMC oral health*. 2018;18(1):57. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
26. Zadik Y. Oral trauma and dental emergency management recommendations of first-aid textbooks and manuals. *Dent Traumatol*. 2007;23(5):304-6. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
27. Ozer S, Yilmaz EI, Bayrak S, Tunc ES. Parental knowledge and attitudes regarding the emergency treatment of avulsed permanent teeth. *Eur J Dent*. 2012;6(4):370-5. [[PubMed](#)] [[PMC](#)]
28. McCann PJ, Sweeney MP, Gibson J, Bagg J. Training in oral diseases, diagnosis and treatment for medical students and doctors in the United Kingdom. *Br J Maxillofac Surg*. 2005;43(1):61-4. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
29. Mouradian WE, Reeves A, Kim S, Evans R, Schaad D, Marshall SG, et al. An oral health curriculum for medical students at the University of Washington. *Acad Med*. 2005;80(5):434-42. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]
30. Suganya M, Vikneshan M, Hiremath A. Timely management of knocked out teeth-are the nurses aware? *J Clin Nurs*. 2017;26(9-10):1257-63. [[Crossref](#)] [[PubMed](#)]